

HABITAT

Články Ing. arch. Miriam Přinosilové a Ing. Jaroslava Kohouta podávají základní informaci o Centru OSN pro lidská sídla (Habitat) a Agendě Habitat, která zahrnuje cíle, zásady a závazky pro tuto organizaci. Článek M. Přinosilové informuje o systému center pro rozvoj lidských sídel od celosvětové po lokální úroveň a o náplni činnosti těchto center. Příspěvek J. Kohouta podává přehlednou informaci o vývoji aktivit OSN v oblasti bydlení v posledních dvaceti letech. Přílohou těchto článků je úplné znění českého překladu Istanbulské deklarace přijaté na světovém kongresu v roce 1996. Ústav územního rozvoje se v roce 1998 stal národním centrem HABITAT pro Českou republiku. O činnosti národního střediska vás budeme v tomto časopise průběžně informovat.

CENTRUM OSN PRO LIDSKÁ SÍDLA (HABITAT) UNITED NATIONS CENTRE FOR HUMAN SETTLEMENTS – UNCHS (HABITAT)

Miriam Přinosilová

Co je to UNCHS (HABITAT)?

UNCHS *) (Centrum OSN pro lidská sídla, Habitat), je agenturou OSN, která vznikla v roce 1978 a usiluje o zlepšování životních podmínek ve městech a obcích po celém světě. Její vznik je spojen s první konferencí Habitat ve Vancouveru v roce 1976. Sídlo tohoto centra je v hlavním městě Keni Nairobi.

Jednou z klíčových aktivit UNCHS (Habitat) je přispívat k naplňování přijatých dokumentů, zejména Agendy Habitat, nejen vládami, ale i místními orgány veřejné správy a jejich partnery.

Co je to HABITAT II, Agenda HABITAT a Istanbulská deklarace?

Habitat II je zkrácený název pro „Druhou konferenci Spojených národů o lidských sídlech“ – globální konferenci Spojených národů o budoucnosti lidských sídel, která se konala v červnu 1996 v tureckém Istanbulu.

Na této konferenci byl posouzen současný stav našeho urbanizujícího se světa. Delegace přítomných členských států OSN zde přijaly dva významné politické dokumenty pro udržitelný rozvoj měst a obcí: Agendu Habitat a Istanbulskou deklaraci.

Agenda Habitat zahrnuje cíle, zásady a závazky pro realizaci globálního akčního plánu pro zlepšení kvality života v lidských sídlech.

Istanbulská deklarace je prohlášení, v němž se zúčastněné státy OSN – jednou z těchto zemí je ČR – zavazují realizovat řadu opatření, která jsou obsažena v Agendě Habitat, aby tak bylo dosaženo těchto dvou základních cílů: „Přiměřené bydlení pro všechny“ a „Trvale udržitelný rozvoj lidských sídel v urbanizujícím se světě.“

Jaké je hlavní poselství Agendy HABITAT a Istanbulské deklarace?

Politika rozvoje osídlení bude neúčinněji reagovat na potřeby rozvoje měst za předpokladu, že:

- bude výsledkem široce vedených politických konzultací a objektivních analýz podmínek a trendů urbanistického rozvoje;
- bude realizována na základě partnerských dohod místních orgánů veřejné správy, soukromého sektoru a neziskových nevládních organizací (Non Governmental Organization – NGO) za podpory ústřední vlády.

Jaké jsou cíle Agendy Habitat?

Cíle jsou definovány v článku 25 Agendy Habitat: „My, státy účastníci se celosvětové konference Organizace spojených národů o lidských sídlech (Habitat II), se plně hlásíme k politické, hospodářské, ekologické, etické a duchovní vizi lidských sídel, založené na zásadách rovnosti, solidarity, partnerství, lidské důstojnosti, účtů a spolupráci. Plně přijímáme cíle a zásady přiměřeného bydlení pro všechny a zásady trvale udržitelného rozvoje lidských sídel v urbanizujícím se světě.“

Přiměřené bydlení pro všechny a trvale udržitelný rozvoj lidských sídel, aby mohla být bezpečnější, zdravější, životaschopnější, spravedlivější, udržitelnější, aktivnější, jsou pravděpodobně nejlépe dosažitelné takto:

- schválením podpůrných programů, vytvářením partnerství a aktivací participačních mechanismů: klíčovými faktory jsou dostatečné kompetence občanské společnosti a uznání partnerských vztahů mezi všemi úrovněmi vlády a organizacemi občanské společnosti,
- vytvářením partnerských kapacit: účinné zapojení občanské společnosti do zavádění Agendy Habitat vyžaduje jak posilování kapacit na všech úrovních vlády, tak i zavádění procesů participace při realizaci urbanistického rozvoje,
- monitorováním a vyhodnocováním výsledků, přebíráním úspěšných praktik prostřednictvím vytváření sítí kontaktů a používáním moderních informačních technologií: všichni partneři by měli pravidelně sledovat a vyhodnocovat svoji činnost prostřednictvím srovnatelných ukazatelů úrovně urbanistického rozvoje a bydlení, dokumentovat nejlepší zkušenosti, a tím průběžně zvyšovat účinnost a výkonnost svých akcí,
- mezinárodní spolupráci:

* UNCHS je také označen pro UN Commission on Human Settlements tato Komise se schází zpravidla jednou za dva roky, zastoupeno je v ní 58 zvolených zemí jako reprezentantů pět regionů (v současné době včetně ČR). Centrum je prakticky sekretariátem a v konkrétním aparátu pro tuto Komisi.

je třeba vyhledávat a rozvíjet inovační přístupy v rámci mezinárodní spolupráce při ovlivňování rozvoje lidských sídel za účelem usnadnění aktivní participace správních orgánů všech úrovní a dalších relevantních partnerů při rozhodování, formulaci politiky a alokaci zdrojů.

Kdo jsou partneři?

- Národní vlády, místní orgány veřejné správy, organizace občanské společnosti a mezinárodní společenství.
- Organizace občanské společnosti zahrnují: neziskové nevládní organizace (NNO), včetně místních organizací, organizace žen a mládeže, soukromý sektor, odbory, akademie věd, odborníky a výzkumné pracovníky, nadace a média.

Vytváření center pro rozvoj lidských sídel:

Každý orgán veřejné správy nebo místní správní orgán může zvolit vlastní metodu realizace činnosti centra. Společným cílem však je určit odpovědnost za monitorování a vyhodnocování pokroku v zavádění národních a místních plánů rozvoje a usnadnit politický dialog. Nové instituce pro činnost centra by neměly být vytvářeny tam, kde již existují instituce nebo organizace, které mají kapacity pro realizaci těchto funkcí.

Těmito stávajícími institucemi mohou být městské odbory plánování, městské plánovací komise, národní agentury pro politiku a plánování, národní urbanistické výzkumné instituce, školicí instituce místních orgánů veřejné správy nebo nevládní organizace.

Systém center pro rozvoj lidských sídel:

- a) Celosvětové centrum pro rozvoj lidských sídel – GUO (Global Urban Observatory)
- b) Regionální centra pro rozvoj lidských sídel – RUO (Regional Urban Observatory)
- c) Národní centra pro rozvoj lidských sídel – NUO (National Urban Observatory)
- d) Místní centra pro rozvoj lidských sídel – LUO (Local Urban Observatory)

a) Celosvětové centrum pro rozvoj lidských sídel – GUO

Habitat ustanovil GUO jako komunikační síť, která pomáhá všem partnerům na všech úrovních veřejné správy v jejich monitorování a vyhodnocování, GUO:

- podporuje rozvoj metod a nástrojů pro shromažďování, analýzu a rozšiřování informací o podmínkách a trendech rozvoje měst,
- pomáhá na všech úrovních budovat kapacity na zhodnocení politických východisek pro tvorbu národních a místních plánů rozvoje,
- poskytuje a rozšiřuje získané zkušenosti pro realizaci pokroku na národní a místní úrovni,
- podporuje Národní komise Habitat a „národní a místní centra pro rozvoj lidských sídel“, nebo jim rovnocenná národní a místní zařízení, s cílem mobilizovat stávající instituce a síť.

GUO byl založen z rozhodnutí 16. zasedání Komise pro lidská sídla OSN v květnu 1997 v Nairobi jako „virtuální univerzita“ – základna pro mezinárodní srovnání rozvoje lidských sídel, vývojových trendů a pro hodnocení realizace Agendy HABITAT. Sídlo GUO je v Nairobi (Keňa).

Cíle GUO jsou realizovány prostřednictvím ustanovených **regionálních, národních a místních center pro rozvoj lidských**

sídel (RUO, NUO, LUO) a díky partnerským institucím, které zajišťují výuku a expertízy. Poskytováním systému instrukcí, nástrojů a technické pomoci podporuje GUO schopné instituce, aby se staly centry rozvoje lidských sídel a spolupracovaly s tvůrci městských politik a veřejností na každé úrovni.

Některé nástroje poskytované GUO:

- zásady,
- databáze globálních ukazatelů rozvoje měst a nástroje pro jejich sběr,
- databáze nejlepších příkladů a případových studií na globální úrovni,
- výukové balíčky,
- software pro nakládání s daty a jejich vyhodnocování,
- standardní vzory internetových stránek,
- software pro rozvojové programy,
- síťový software,
- kancelářský software,
- celosvětová databáze právních předpisů,
- seznam informací, znalostí a expertíz.

b) Regionální centra pro rozvoj lidských sídel – RUO

Regionální znamená v terminologii Habitatu nadnárodní, ale ještě ne globální, obvykle sub–kontinentální.

RUO mohou být organizovány na geografické bázi nebo jiné – sociální, kulturní, administrativní, politické,...

Zakládají se za účelem:

- definování prioritních potřeb a hlavních problémů regionů,
- stanovení klíčových regionálních ukazatelů rozvoje měst pro sledování a posuzování problémů a potřeb regionu,
- jednání o společných otázkách, které například vyplývají ze společného ekologického, administrativního nebo kulturního systému,
- sponzorování regionálních workshopů na téma vývoje a adaptace specifických regionálních nástrojů, metod a ukazatelů,
- přispívání k vývoji a šíření výukových materiálů v jazyce regionů,
- koordinace výchovy vyučujících v národních a místních institucích,
- pomoc NUO a jejím partnerům v regionu při sběru, kompilaci a analýzách ukazatelů a nejlepších příkladů,
- usnadnění výměny vyučujících a výukových textů mezi zeměmi regionu,
- koordinace regionálního výzkumu o stavu lidských sídel v regionu,
- určení regionálních korespondentů a nejdůležitějších středisek pro technickou spolupráci a výzkum.

c) Národní centrum pro rozvoj lidských sídel – NUO

NUO spolupracuje s národními komisemi Habitat při rozvíjení sítě globálních a regionálních institucí; vychází ze stávajících institucí a sítí, které by mohly převzít funkce národních center pro rozvoj lidských sídel, přičemž bude:

- iniciovat konzultace s co největším množstvím partnerů, týkající se problémů rozvoje lidských sídel a zajišťovat podmínky pro dialog mezi politiky a technickými experty,
- analyzovat místní plány rozvoje tak, aby byly identifikovány společné problémy, které by se mohly stát předmětem státní politiky,
- nabízet politické alternativy pro zajištění souladu oborových politik a strategií,

- sledovat vývoj činností při zavádění příslušných strategií a cílů Agendy Habitat na národní a místní úrovni,
- poskytovat místním centrům pro rozvoj lidských sídel (LUO) odborné znalosti, zkušenosti a know-how,
- podporovat propojení mezi orgány města a městských částí, aby byla usnadněna vzájemná výměna zkušeností,
- organizovat školicí programy pro politiky a techniky na národní a místní úrovni,
- zabezpečovat tvorbu ukazatelů na národní úrovni a zabezpečovat soutěže o výběr nejlepších realizovaných příkladů,
- zavádět systém národních ukazatelů pro monitorování Národního rozvojového plánu (NPA),
- vytvářet přístup k internetu pro všechny partnerské týmy;
- navrhovat a udržovat národní internetovou stránku a noviny pro poskytování zpráv o národních aktivitách NUO.

Založení národního centra pro rozvoj lidských sídel v České republice

V souladu s materiály GUO byl doporučen tento postup:

1. Vytvořit vedoucí skupinu, která bude odpovědná za postup a způsob vytvoření centra.
2. Organizovat jednání s místními politiky, profesními asociacemi, zástupci nevládních a občanských organizací s cílem:
  - a) rozvinout spolupráci mezi autory městských politik, odborníky z praxe a veřejností,
  - b) formulovat příslušné státní politiky na národní úrovni,
  - c) stanovit klíčové ukazatele rozvoje měst.
3. Posoudit kapacity příslušné národní instituce pro:
  - a) koordinaci sledování a vyhodnocování ukazatelů a nejlepších příkladů,
  - b) zajištění internetové sítě propojující úroveň NUO a LUO,
  - c) organizování školení pro tvorbu politik na národní a místní úrovni s využitím místních ukazatelů,
  - d) koordinaci národního a místního programu ukazatelů, použitelných při tvorbě národních a místních plánů rozvoje.
4. Vybrat NUO ze stávajících kvalifikovaných institucí, které pro tento účel:
  - a) připraví náplň práce a rozpočet na činnost,
  - b) prokáží kvalifikaci instituce,
  - c) zajistí finanční prostředky z místního rozpočtu, případně dalších zdrojů,
  - d) budou pokračovat v konzultacích.

d) Místní centra pro rozvoj lidských sídel – LUO

Místními centry budou vybraná města, která se k činnosti LUO sama přihlásí. LUO budou využívat stávající instituce a síť na místní úrovni tak, aby mohla:

- poskytovat informace o problémech měst,
- zapojovat veřejnost do diskusí politiků a organizací,
- podporovat politickou odpovědnost při řešení místních potřeb a priorit.

Jako základna politické informovanosti bude LUO:

- pracovat se všemi partnerskými skupinami, při vývoji a využívání vhodných ukazatelů, indexů a hodnotících mechanismů pro území města,
- řídit informační systémy a zajistit vyhodnocení a analýzy podle požadavků místních úřadů a dalších zájemců,
- rozvíjet a podporovat spolupráci venkovských obcí se sousedícími velkými i malými městy při využívání vhodných nástrojů pro analýzy, sběr a šíření informací o osídlení,

- identifikovat podmínky, trendy a priority, které byly zjištěny průzkumy a konzultacemi s místními úřady a organizacemi,
- podporovat využívání empirických informací při rozhodování,
- navrhovat přístupy k souladu sektorových politik a strategií na úrovni místních plánů rozvoje,
- spolupracovat s ostatními LUO, společně využívat zdroje informací, vyměňovat si důležité poznatky a informace mezi národními a regionálními centry a světovým centrem,
- pomáhat jiným LUO v rozvoji schopností soustředit a využívat ukazatele rozvoje měst,
- s ostatními LUO provádět analýzy a dělit se o poznatky a zkušenosti získané každodenní praxí,
- budovat a udržovat místní internetovou stránku se zprávami pro občany, informacemi o jejich městě a reportážemi o aktivitách centra a jeho spolupracovníků,
- vydávat výroční zprávu o stavu a rozvoji města, zahrnující srovnávací analýzu ukazatelů a prezentaci nejlepších příkladů. Stejně jako u NUO, založení místního centra pro rozvoj města, nemusí znamenat založení nové instituce. Ve většině případů může převzít tuto funkci již existující instituce: útvar plánování města, univerzita, nevládní občanská organizace (NGO) nebo nějaká jiná schopná veřejná nebo soukromá organizace. Centrem může být jedna instituce nebo více spolupracujících partnerských institucí, které mají silné vazby na vytváření městských politik.

Návrh postupu založení LUO:

1. Zformovat vedoucí skupinu, která bude odpovědná za způsob vytvoření centra.
2. Organizovat jednání s místními politiky, profesními asociacemi, zástupci nevládních a občanských organizací s cílem:
  - a) rozvinout spolupráci mezi autory městských politik, odborníky z praxe a veřejností,
  - b) stanovit priority rozvoje na základě poznání a znalostí místních podmínek, vývojových trendů a dalších poznatků,
  - c) sbírat a analyzovat vstupní data pro vytváření klíčových ukazatelů rozvoje města a požadovaných typů expertíz.
3. Prokázat schopnosti existující instituce:
  - a) na základě analýz ze získaných dat zpracovat ukazatele rozvoje města, založit monitorování podmínek a trendů,
  - b) vybrat dobré příklady z praxe řízení města a dokumentovat nejlepší příklady pro využití ostatními centry,
  - c) zapojit do vytváření dat, analýz a řízení všechny zájemce, kteří by mohli být platní pro formování a prosazování politik rozvoje a pro jeho monitorování a hodnocení.
4. Vybrat LUO ze stávajících kvalifikovaných institucí, které pro tento účel:
  - a) připraví náplň práce a rozpočet na činnost,
  - b) prokáží kvalifikaci instituce,
  - c) budou pokračovat v konzultacích.

Předpokládá se, že LUO se stanou vybraná města v České republice, která projeví iniciativu pro zapojení do Agendy Habitat, a která mohou prezentovat dobré příklady realizace.

Výhody v případě, že se obec stane LUO:

1. Zpracování příslušných ukazatelů rozvoje města pomůže rozšířit znalosti o problematice příslušného města a lépe formulovat programy a politiku jeho rozvoje.

2. Město se stává známým nejen na úrovni národní, ale i v mezinárodním kontextu, což může napomoci jeho atraktivitě z hlediska zahraničních investorů a cestovního ruchu.
3. Tok informací, včetně internetových stránek v rámci Agendy Habitat, je obousměrný. Město může nabízet své dobré příklady pro jiné země a naopak čerpat z dobrých příkladů, řešících obdobnou problematiku v zahraničí.
4. Zapojení do regionálních a globálních souvislostí umožní lépe posoudit stav a výhledy rozvoje příslušného města.

Výkonem činnosti nově založeného „Národního centra bydlení a rozvoje sídel v České republice“ (Agenda HABITAT – National Urban Observatory) byl na základě rozhodnutí Ministerstva pro místní rozvoj pověřen koncem roku 1998 Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, Brno.

Byl současně ustanoven „poradní sbor“ odborníků pod záštitou Ministerstva pro místní rozvoj, který bude koordinovat činnost Národního centra, podílet se na stanovení jeho programu a usilovat

o postupné naplňování Agendy Habitat v ČR. Poradní sbor se schází dle potřeby (viz tab. č. 1).

Ing. arch. Miriam Přinosilová,
ÚÚR Brno

Použité pojmy:

Habitat Agenda – Agenda Habitat, **Urban Observatory (UO)** – Centrum pro rozvoj lidských sídel, **Global Urban Observatory (GUO)** – Celosvětové centrum pro rozvoj lidských sídel, **National Urban Observatory (NUO)** – Národní centrum pro rozvoj lidských sídel, **Regional Urban Observatory (RUO)** – Regionální centrum pro rozvoj lidských sídel, **Local Urban Observatory (LUO)** – Místní centrum pro rozvoj lidských sídel, **Local Plan of Action (LPA)** – místní akční plán, **National Plan of Action (NPA)** – národní rozvojový plán, **Non Governmental Organization (NGO)** – nevládní občanská organizace, **Community-based Organization (CBO)** – organizace na komunální úrovni

Jméno	pracoviště	adresa	telefon	fax	e-mail
Ing. arch. Daniela Grabmüllerová	MMR – ředitelka odboru koncepce bytové politiky	Staroměstské nám. 6 110 00 Praha 1	02.2486 1341	02.2486 1176	gradan@mmr.cz
Ing. arch. Martin Tunka, CSc.	MMR – ředitel odboru územního plánování	Letenská 3 118 00 Praha 1	02.2486 2301	02.539 659	hajlud@mmr.cz
Ing. Jaroslav Folprecht	MMR – ředitel odboru regionální a municipální politiky	Staroměstské nám. 6 110 00 Praha 1	02.2486 1326	02.2313 227	foljar@mmr.cz
RNDr. Jan Kára, CSc.	MZV	Loretánské náměstí 5 118 00 Praha 1	02.2418 2227	02.2418 249	1kara@mzv.cz
Ing. Alena Navrátilová	ÚÚR – ředitelka	Jakubské nám. 3 601 00 Brno	05.4232 1212 kl. 105	05.4221 4705	navratilova@uur.cz
Doc. RNDr. Alois Andrlé, CSc.	Terplan a.s., Praha – ředitel	Myslíkova 20 120 00 Praha 2	02.2491 5698	02.2491 5697	terplan.uir@pha.pvtnet.cz
Doc. Ing. arch. Karel Maier, CSc.	Fakulta architektury ČVUT – proděkan	Tháškova 7 166 34 Praha 6	02.2435 4981 (02.2435 4986)	02.2431 0185	
Ing. Petr Pařízek	MŽP – vedoucí odd. krajinných programů odboru ekologie krajiny	Vršovická 65 10010 Praha 10	02.6712 2133	02.6731 0856	petr_parizek@env.cz
RNDr. Luděk Sýkora, Dr.	Přírodovědecká fakulta UK, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje	Albertov 6 128 43 Praha 2	02.2195 2253	02.296 025–57	sykora@natur.cuni.cz
Mgr. Jaroslav Kubečka	MMR – vedoucí oddělení analýz odboru koncepce bytové politiky, tajemník poradního sboru	Staroměstské nám. 6 110 00 Praha 1	02.2486 1338	02.2486 1176	kubjar2@mmr.cz
Ing. arch. Miriam Přinosilová	ÚÚR – výkonný tajemník NUO	Jakubské nám. 3 601 00 Brno	05.4232 1212 kl. 139	05.4221 4705	prinosilova@uur.cz

Tabulka č. 1: Poradní sbor Národního centra